

PILOTNÍ DATABÁZE

Analýza zachycených soustav

Ve vymezené zóně zmíněných pošt a časového úseku se na poštách vyskytly jen výplatní stroje komerčních subjektů. Poštovní stroje byly na jiných poštách Prahy, které tento pilot zatím nesleduje.

Zachyceno zatím bylo pět **soustav výplatních strojů - Francotyp, Postalia, Postalia-Junior, Pitney Bowes a Hasler. Licenční soustavu Postalia - Junior (výplatní stroje vyráběné v licenci Postalia v Polsku) považují za samostatnou.**

FRANCOTYP

Jako jediná soustava má pořadí součástí otisku v pořadí: denní razítko (DR) - označení oprávněného uživatele (OOU) + číslo počítadla (ČP) - výplatní razítko (VR) /eventuálně OOU (prostor pod VR). Ostatní soustavy mají pořadí součástí výplatního otisku: OOU - DR - V (viz dále).

Vlivem dlouhodobé existence a monopolního postavení na území Československa z předchozích let tato soustava dominuje i v tomto období. Z poštovního prostoru byla odstraněna až po mnoha rocích v devadesítých letech, kdy mechanická podstata byla nahrazována a nahrazena elektronickými a digitálními prvky. Nově vytvořená firma Francotyp - Postalia v roce 1983 se sice začala přizpůsobovat, ale dech nabrala později až po nástupu jiných dravců. v tomto oboru.

Identifikoval jsem celkem devět podtypů výplatních otisků Francotyp v tomto úseku, na který jsem se časově a věcně zaměřil: :

FR 8 (5)

FR 8h - 3m

FR 8h - 4m

FR 8h - 5m

FR8 - 0 - 3m

FR8 - 0 - 4m

FR 6 (4)

FR 6s - 4m

FR 6h - 4m

FR 6 - 0 - 4m

FR 6 - 0 - 5m

Velká variabilita je dána tím, že stroje byly jedny z prvních (neověřené a často měněné postupy a hlavně stroje byly vyráběny v několika lokacích a provozech - Berlin - Reinickendorf, Furtwangen, Bielefeld).

U obou podtypů - osmičky i šestky jsem nešel do větší hloubky, tolerance osově vzdálenosti jsme nezkoumal (i to může být další specializovaný pohled).

Rád upozorňuji na další fakt - tyto závěry se nemusí vztahovat na ostatní, zde nesledované výplatní otisky. Je si nutno uvědomit, že se jedná jen o **úzký výsek z velkého množství výplatních otisků období 1946 - 1989 (pseudoznámka). Generalizace by se neměla připustit.**

Osmička

Denní razítka

Vyskytly se dva druhy denních razítek - jednokruhových (pozůstatek z prvorepublikové éry) a dvoukruhových s můstky (nový přenesený z říšského vzoru, můstky měly různou tloušťku)

Zřetelná je velká variabilita číslic data. Navíc se objevuje fenomén pro celé toto období - náhrada číslic vročení, obvykle vyšších než ostatní čísla data. Kapacita byla vyčerpána, bylo nutno nahradit předešlé číslice novými a platnými. Číslice až na výjimky byly bez teček za číslicemi.

Označení oprávněného uživatele bylo mezi denním a výplatním razítkem (u osmičky výlučně). Změnou společenského řádu obsah a forma označení se omezila na fádňní texty, uměleckých ztvárnění včetně značek, symbolů, ukázek výrobků, které jsme znali z první republiky, rázem zmizely. Nutno uvést, že byly čestné výjimky. buď se obrazové ztvárnění povedlo anebo to byl úplný propadák z estetického hlediska. Některé štočky z předchozího období byly jako bílé vrány. Soukromí majitelé byli vytlačeni a zlikvidováni, mnozí zmizeli ze scény úplně, buď si vzali život (J. Vaněk), emigrovali, působili dál ve "své" firmě jako zaměstnanci za nízký plat anebo

byli přesídleni na venkov daleko od svého podniku (B. Jarolímek). Jména majitelů byla odstraněna z označení a subjekty se staly majtkem nové vládnoucí třídy a politicky přejmenovány (Stalinovy závody, Závody Klementa Gottwalda). Byl zvýrazněna i nová podstata vlastnictví - národní správce, národní podnik apod.). Změn se dočkaly i názvy ulic či měst - německé názvy zmizely z pochopitelných důvodů, ale objevila se jména ideologických hrdinů nové garnitury (Fučíkova ulice aj.). Označení oprávněného uživatele si žádá o samostatnou studii.

Číslo počítadla výplatního otisku

Přítomnost počítadel byla značně omezena. Existovaly otisky s počítadly tak, jak tomu bylo dřív, ale mnohdy číslice počítadla byla odstraněna.

Výplatní razítka

U osmičky byly všechny využity všechny možnosti stran míst - vyskytly se troj-, čtyř- a pětimístné hodnoty. Nově jsou zaznamenány i výplatní znaménka - klasické stylizovaná hvězdička byla obohacena o další tvary (plná tečka apod.). Československé číslice byly zachovány, ale doplněny o další tvary - zejména gotické číslice (stroje a náhradní díly z říšských výplatních strojů ze zabraných území), ale i další hubené číslice, do té doby nezvyklé u těchto strojů. Nově se objevily novogotické elegantní číslice.

Šestka

Omezují se jen na odlišnosti oprortí osmičky, abych se neopakoval.

Zachytil jsem čtyři podtypy. Zajímavé je, že jsem nenarazil zatím v tomto časovém a věcném úseku na výplatní stroj FR6 s trojmístnou hodnotou.

U tohoto podtypu je více případů dvoukruhových denních razítek s můstky (?). Číslice dat jsou rozdílné oproti osmičce (jiný subvýrobce), jsou výraznější a čitelnější. Označení je mezi denním a výplatním razítkem, ale též i pod výplatním razítkem (místo mezi denním a výplatním razítkem je omezenější, menší). Viz otisky SKF či Zelenina Středočeský kraj.

I zde najdeme čísla počítadla, buď ve středu anebo nahoře mezi denním a výplatním razítkem, ale jsou i otisky s odstraněnými čísly.

Výplatní razítko má též velkou různorodost, dodrženy jsou snad jen rozměry výplatního razítka, ale značná variabilita je u výplatních číslic a výplatních znamének (často i malé a tancující hvězdičky, malé kosočtverce aj.).

POSTALIA

Zrozená z Komusiny a firmy Freistempler GmbH ing. Ericha Komusina za aktivní pomoci firmy GUHL & Co., z Hamburku.. Ustálil se logický název Postalia a v 80. letech se spojily dvě německé síly dohromady - Francotyp a Postalia. Jiná cesta nebyla. Vyplatila se. Tento subjekt obstál v konkurenci a zařadil se mezi několik významných světových a pozdější firmy výrobců výplatních strojů.

Postalia má v tomto sledovaném úseku jeden podtyp - již zmíněnou konstrukci: **označení oprávněného uživatele - denní razítko - výplatní razítko.**

Chrakteristika je jednoduchá: stabilní konstrukce, stabilní vzhled, stabilní pohyblivé součásti otisku.

Různé zoubkování je též zajímavé, hlavně u otisků Francotyp, ale i Postalia - o tom někdy příště.

POSTALIA - JUNIOR

Polské dítě staré Postalie, číslicemi a uspořádáním jasně připomíná svou matku, i když rozdíly jsou (např. menší výplatní razítko). Bohužel to byl pokus neúspěšný. U nás se objevily tyto stroje, na poštách (první v Řepích) a u vybraných subjektů. Záhy tyto stroje z poštovního provozu zmizely. Některé otisky se nám zachovaly. Z nepochopitelných důvodů jejich rozehledlá šířka je neúměrně velká. Stalo se tak při konstrukci z důvodů odlišení od modelů Postalia?

HASLER

Ve sledované zóně jsou jen dva výplatní stroje a jejich otisky. Švýcarská firma Swissair Praha si u příslušných orgánů prosadila švýcarský výplatní stroj Hasler.. Výplatní razítko bylo výjimečné - objevily se zde dva názvy státních celku, nahoře ČESKOSLOVENSKO, dole ČSSR.

Otisky měly další zvláštnosti - dvoukruhové denní razítko bez můstků a zvláštní číslice s zvláštním výplatním znaménkem: osmicípou hvězdičku. V devadesátých letech Swissair přešel k výplatnímu stroji Postalia.

PITNEY BOWES

Tyto otisky měly dvě podoby ve sledované zóně.

Lišily se výplatním razítkem (různé modely). Jeden podtyp měl vzhled s vnějším nepřerušným zoubkováním obdélníkem (vnitřní rámeček byl dole přerušný). Druhý podtyp byl jen

zoubkovaný, název státu byl oddělen čarou od výplatní hodnoty, nahoře zleva i zprava byl obdélník přerušen. Pitney Bowes vyniká poznávacím znakem - třemi stylizovanými vlnkami před výplatní hodnotou (pozor i další soustavy později se k tomuto poznávacímu znaku u Denní razítka jsou též u obou podtypů dvoukruhová bez můstků. Objevují se rozlišovací hvězdičky v denních razítkách v dolním a středním mezikruží. I Postalia má rozlišovací symboly a znaky.

Tolik k přehledu soustav a různých konstrukcí výplatních strojů této časové a věcné zóny.

K bližším detailům se dostanu při dalším přezkumu a analýze výplatních otisků strojů s dohlédacími poštami Praha 01 - Praha 095. Někdy to bude rychlé (strojů bylo v registru některých pošt málo - jen jednotky, někdy to bude na delší vyprávění - otisků bylo několik desítek. Panovala značná nerovnoměrnost v počtu strojů a otisků.